

Dagens frågor

Politisering av förvaltningen

I föregående och i detta nummer av Svensk Tidskrift har införts artiklar av resp Håkan Winberg och Kurt Holmgren, som båda behandlat politiseringen av förvaltningen. De båda författarna ser måhända något olika på hur långt denna politisering redan har gått, men de är överens om att den är en företeelse på marsch. De är också överens om att detta är allvarligt. Tendensen att gynna partifolk måste avhålla många yngre, som inte har "rätt" partianknytning, från att alls ge sig in i statstjänst. Detta är på både kort och lång sikt olyckligt. Det är under alla förhållanden väsentligt, att statens befogenheter utövas av dugligt folk med tillräcklig fackkompetens.

I samband med den senaste regeringsombildningen har politiseringen av högre tjänster uppenbarligen ökat. Två nya politiska statssekreterare har tillkommit, och antalet sådana är därmed uppe i hälften av samtliga — det finns inalles 17 stycken. Eftersom det är brukligt att alla statssekreterare, som inte direkt misslyckats, efter ett antal år placeras på höga poster i verken eller i de statliga företagen eller någon gång i de högsta domstolarna, innebär ökningen att chefsposter utanför departementen i allt högre grad kommer i riskzonen. Bortsett från statssekreterarna har det på sistone också varit ett ökat inflöde av politiska krafter, särskilt i de nya departementen. Vi har dessutom fått en sorts ministatssekreterare, en f d kommunist, hos statsrådet fru Leijon.

Det är en klen tröst att politiseringen gått ännu längre i vårt östra grannland. Professor T Modeen i Åbo har i en artikel i Finsk Tidskrift (1973: nr 9) konstaterat en tydlig tendens till politiska utnämningar. Partierna uppmanar enligt honom sina medlemmar att vid tjänstetillsättningar stödja partivänner, och den allmänna opinionen förefaller ha resignerat. Härtill har förmodligen några anmärkningsvärda yttranden av president Kekkonen bidragit; han lär som bekant ha efter-

lyst flera vänstersinnade domare och därmed direkt uppmanat till att domarkarriären skall politiseras.

Den finländske författaren nämner också kommunaltjänster och menar att man i Finland på det området är mera uppriktig i sina politiseringsplaner än på det statliga. Detta har säkert också sin tillämpning på svenska förhållanden. Otivelaktigt har man här — på sina håll i broderlig endräkt partierna emellan — kommit ganska långt på väg mot en politiserad förvaltning. Men det skall erkännas, att när förtroendeuppdrag blivit så tidsödande, att de måste omskapas till heltidstjänster, då har politiseringen så att säga av sig själv följt med.

För sitt eget lands del hänvisar hr Modeen till möjligheten att införa metoder liknande dem genom vilka England och Frankrike lyckats skapa en högtstående tjänstemannakader, ur vilken högre befattningar fylls. I Frankrike har därvid Ecole nationale d'administration, en institution med hög prestige och utmärkt elevunderlag, spelat en avgörande roll. I Sverige vore något sådant omöjligt: en sådan institution, om än så bra, skulle anses befordra ett otidsenligt elitänkande. Det kunde kanske räcka med att man på socialdemokratiskt håll, tex vid grundlagsdiskussioner, klart markerade, att regeln om skicklighet och förtjänst som befordringsgrund alltjämt gäller.

IB-affärens final

Alla som närmare följt med IB-affärens utveckling har naturligtvis insett att den från början till slut var en attack på det svenska försvaret. Bakom denna attack stod vänsterkamarillan i TV 2 i nära samarbete med vissa kretsar i den yttersta vänsterpressen. De lyckades draga med sig ett antal sk kulturpersonligheter, flertalet måhända i god tro, några uppenbarligen inte.

Det svenska rättsväsendet bestod emellertid det svåra provet. Domstolar och andra myndigheter skötte det hela i god rättslig ordning

— alla provokationer till trots. Försöken att omge Jan Guillou och hans kumpaner med en martyrgloria à la Dreyfus lär väl nu komma av sig, sedan det visat sig att hr Guillou inte ens i cellen givit försvaret frid. Han har ertappats med att försöka smugla ut en viktig hemlig uppgift angående rikets försvar, som överbefälhavaren lämnat under rätttegången i sin egenskap av vittne. Detta säger ju allt om vad andas barn det här är fråga om.

IB-affären kunde sålunda få vila i frid i avvaktn på memoarer, som kan upplysa om vad som hänt i det som synes ha skett, om det inte varit för ett pinsamt efterspel. Regeringen har tillsatt en utredning med uppgift att utforma riktlinjer angående den militära underrättelsetjänstens fortsatta verksamhet. Att detta var nödvändigt är en sak, en annan är att personvalet mera synes ha träffats för att regeringen skulle ha full kontroll över utredningsresultaten än för att förankra denna känsliga del av försvaret i alla de demokratiska partiernas förtroende. Sålunda var det en alldeles onödig åsnespark åt Moderata samlingspartiet att ställa det utanför utredningen. Det nöje det kan ha berett hr Palme att utdela denna spark kan inte rimligen stå i proportion till risken för fortsatta komplikationer kring underrättelsetjänsten — särskilt väl tänkbara efter ett regeringsskifte.

A andra sidan var det en dumhet av moderaterna att i försvarsutskottet i sista stund slänga in ett säryrkande på en juristkommision, som skulle undersöka om socialdemokraterna missbrukat underrättelsetjänsten till partiets fördel. En så allvarlig och ärekränkande anklagelse får man i det politiska livet inte göra offentligen, om man inte lägger fram bevis för sitt påstående. Kan eller vill man inte göra det, skall man avstå från demonstrationspolitik. I det aktuella maktpolitiska läget var det ju inte fråga om mera. Men, som sagt, hr Palmes lilla hämnd var småaktig och förvisso icke till "rikets sannskyldiga nytta".

Anslaget till Sveriges Radio

Att ett anslag, som ett ämbetsverk eller en institution vant sig vid att få beviljat, kraftigt skärs ned i statsverkspropositionen, är ganska uppseendeväckande. Höjningar förekommer ofta — utom i försvarshuvudtiteln, men också där måste regeringen se till att åtminstone de automatiska utgiftstegringar täcks, som förorsakas av inflation och lönerörelser. I årets statsverksproposition föreslås emellertid ett minskat anslag till Sveriges Radio med 23 miljoner. Även för detta storföretag är summan inte obetydlig.

Orsaken till nedskärningen är naturligtvis att regeringen velat demonstrera, att den äntligen tröttnat på det extrema vänsterväldet i TV. Stora delar av svenska folket har gjort detsamma för länge sedan. Regeringen har förra året fått lida av TV mera än förr. Den systematiska förföljelsen av dåvarande försvarsministern i den s k IB-affären är blott ett exempel: vilket ord som helst av någon maoist i FIB/Kulturfront har i TV-2 gällt mera än hans. Möjligen hyser också regeringen samma misstankar som så många andra, nämligen att tidskriftens angrepp mot det svenska försvaret — ty detta var det ju fråga om — åtminstone delvis och indirekt betalats ur TV:s kassor.

Kanalchefen Örjan Wallqvist kommenterade nyheten om det nedskurna anslaget med att detta måste gå ut över TV:s kulturprogram. Det är ganska märkligt. Först är vi ju inte bortskämda med för mycken kultur från det hållet. Vidare undrar man varför besparingar inte skulle kunna tagas från vad som brukar kallas samhällsreportage, dvs från ofta förvrängda program som riktas mot det svenska samhällsskicket. Det polisprogram, som anmälts till Radionämnden av sex riksdagsledamöter från de demokratiska partierna, har t ex kostats på en repris. Varje annan än hr Wallqvist skulle ha misstänkt, att en anmälan som denna dock kunde tyda på att programmet innehöll något felaktigt, kanske rentav något medvetet lögnaktigt. Inte så hr Wallqvist. Han

såg till att prisen skulle komma innan Radionämnden skulle sammanträda.

Att skattemedel använts så hänsynslöst — ett svagare ord vore inte på sin plats — måste till sist leda till ett ingripande i någon form. Regeringens proposition är ett sätt. Ett annat hade varit, att radiochefen ingripit i tid. Denne har emellertid låtit förstå, att han inte kan påverka TV-kanalernas programval. Detta må vara formellt riktigt. Men det har dock förekommit inom andra verksamheter, att chefer haft en personlighet som deras medarbetare tagit intryck och ledning av. För hr Norden-skiöld tycks denna tanke vara alldeles främmande.

Stimulanspaketet

För tredje gången inom loppet av ett år har regeringen Palme sett sig nödsakad att begåva medborgarna med ett ekonomiskt "stimulanspaket". Den 30 januari, en timme innan riksdagens allmänpolitiska debatt skulle ta sin början, delgav Olof Palme de borgerliga partiledarna innehållet i regeringens senaste paket. "Ett sabotage mot riksdagens arbete", var Gösta Bohmans hårda och rättvisa omdöme.

Detta att med jämna mellanrum fira lilla julafton och dela ut presenter till en alltmer skatte- och pristyngd allmänhet börjar nu få karaktär av rutin. Det är bara några månader sedan sist. Ingredienserna varierar en smula, men den principiella upplägningen är densamma: en dusör till barnfamiljerna, en liten slant åt pensionärerna, en prisjustering på vissa matvaror osv. Denna gång får familjerna en engångsförstärkning av varje barnbidrag med 200 kronor, pensionärerna får ett extra pensionstillägg på 243 kronor i april och mjölkpriset skall sänkas med 30 öre litern. Härtill kommer slopad byggmoms och 250 milj kronor till energisparande åtgärder, allt sammantaget till en kostnad av 2,8 miljarder kronor.

Att efterfrågan behöver stimuleras förefaller alla ekonomer att vara överens om. Där-

emot går meningarna starkt isär ifråga om vilket medel som bör användas för att åstadkomma denna efterfrågeökning. Nästan alla ekonomer av facket hävdar, att tämligen blygsamma engångsbelopp inte leder till någon märkbar ökning av hushållens efterfrågan. En extra förstärkning av barnbidragen leder kanske till en temporärt ökad försäljning av jeans och T-shirts inför sommarsäsongen, men någon avgörande betydelse får det inte. I stort sett gäller detsamma för pensionstillskotten. Den slopade byggmomsen får nog mest ses som en eftergift åt Byggnadsarbetareförbundet, som är en viktig politisk maktfaktor och som oroas starkt av nedgången i byggandet. Men mer än ett tillfälligt handtag kan den slopade byggmomsen inte bli. Huvudorsaken till byggkrisen är att landet nu nått ett stadium, där 90 000 à 100 000 nya lägenheter per år inte behövs. Bostadsbristen är praktiskt taget helt hävd — men kvar står en byggnadsarbetarkår som är dimensionerad för 60-talets väldiga nybyggnadsbehov.

Den stimulans vår ekonomi otvivelaktigt behövs skulle ha kunnat åstadkommas genom en skattesänkning — enklast genom en sänkning av moms. Härom tycks en kompakt enighet råda bland alla initierade bedömare. Följaktligen reses ett lika kompakt motstånd mot tanken från regeringens, främst finansminister Strängs, sida. Varför? Det ligger nära till hands att söka förklaringen på det psykologiska planet. En momssänkning är en generell, teknisk och ganska opersonlig åtgärd. Den kommer på något sätt alla tillgodo. En sådan åtgärd ger inte regeringen möjlighet att visa sig från sin socialistiskt ömsinta, omtänksamma sida. Men en liten slant till barnen, en liten gåva från regeringen till de gamla — se där ett sant uttryck för omtanken om de många och små. Man förstår att det närmast är postala effektivitetsskäl som hindrar att postanvisningarna görs dubbla med förtryckta tackbrev till kanslihuset på andra halvan.

Nu finns det emellertid mycket som tyder på att medborgarna börjar genomskåda denna taktik. Allmänhetens kommentarer till det senaste stimulanspaketet andas en påtaglig misstro. De personligt adresserade presenterna ger ju aldrig någon varaktig förbättring. Man vet ju att alla priser stiger med 10 procent på ett år. Även den majoritet av människor, som inte bryr sig om politik, har nog en omedveten känsla av att det inte hör till en regerings normala uppgifter att titt och tätt uppvakta med små presenter. En regerings skyldighet är att driva en ekonomisk politik till gagn för hela folkhushållet — och att öppet redovisa sina bedömningar av läget och framtidsutsikterna.

Regeringen Palmes allt tätare improvisationer undergräver för varje gång alltmer tilltron till dess förmåga att handskas med de ekonomiska problemen. Det är inte utan skäl den börjat gå under namnet "stencilregeringen".

Expressens tombola

Tidningen Expressens ledarspalter brukade länge bjuda på en särdeles blandad kompost. För några år sedan tycks man ha tagit ett krafttag för att göra ledarna så pass seriösa att de kunde uppfattas som allvarligt menade inlägg i pressdebatten. Många gånger, inte minst under den senaste valrörelsen, fördes i tidningen pennan med en kraft och klarhet, som bör ha fått de samägda kollegerna på DN att blekna av avund.

Men häromsistens fick Expressen ett återfall. Det borde egentligen förbigås; kollegial medkänsla är en egenskap, som publicister i rædvetande om egna olycksfall i arbetet rätt ofta har anledning att mobilisera. Men debattinlägget gällde en allvarlig principfråga och bör därför kommenteras.

Expressen tog alltså upp frågan om skolbetygen och uttagningen till högre utbildning. Tidningen anslöt sig till tankar, eller skall man säga propåer, som på sin tid framfördes

av den numera dessbättre f d universitetsministern Sven Moberg. "Vem säger", utropade ledarförfattaren, "att man blir en bra läkare om man har bra betyg" och framhöll att "samma skeva uttagningssystem gäller nästan alla högre utbildningsvägar. Andra värderingsgrunder måste till om man inte ska fastna i ett stelbent elittänkande. Det bespottade förslaget om lottning kan, om det utarbetas förnuftigt, vara helt realistiskt."

Skribenten har alltså fallit för tidsandans egalitära och egentligen anti-intellektualistiska föreställning att alla kan bli allt.

Så långt har han rätt, att bra betyg inte garanterar att vederbörande blir en bra läkare. Men det är inte det saken gäller. Vad man vill få fram genom urval efter betyg är inte absoluta garantier utan en rimlig chans att den uttagne skall kunna klara en utbildning, som framförallt kräver fallenhet för teoretiska studier. Den första förutsättningen för att man skall vara en bra läkare är att man är en kunnig läkare. Naturligtvis är det trevligt för patienten, om läkaren är en varm-hjärtad person med god mänsklig kontakt. Men vad patienten vill vara någorlunda säker på är att hans doktor kan ställa rätt diagnos och i förekommande fall operera. I den del av den högre utbildningen som avser expertutbildning, läkare, ingenjörer, jurister etc, kan man inte undvara ett på betygssättning, antingen inom skolan eller vid intagningen till studierna, grundat urval. Ju mer komplicerat samhället blir, ju hårdare måste detta urval bli. På andra områden kan urvalet göras mera generöst. Men även där finns en gräns, utöver vilken det för lång tid framåt är ekonomiskt oförsvarligt att gå. Lottning är en skenlösning. Det medför inte något urval efter kompetens och utgör därför bara en mycket kostsam metod att skjuta på urvalet.

Det nuvarande av socialdemokraterna dikterade relativa betygssystemet är emellertid inte bra. En övergång till ett kursrelaterat system kanske kommer. Men för att bli både

effektivt och rättvist borde ett sådant kompletteras med obligatoriska inträdesprov till den högre utbildningens mera krävande yrkeslinjer.

Man må sucka över att sådana självklarheter ibland måste uttalas. Tiden är olyckligtvis

sådan. Å andra sidan — experiment kan ibland vara till god hjälp genom att ge ökad insikt om verkligheten. Expressen kan medverka; nästa chefredaktör i tidningen kan ju utses genom lottnings bland tidningens journalister.

Pärmar för årgång 1973

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-21 00 49, eller genom insättning av kronor 14: 60 (inkl. moms och porto) på postgiro 7 27 44—6.